

Bożena Józefów-Czerwińska

OPORNI

Losy mieszkańców polsko-białoruskiego pogranicza
w kontekście problematyki pamięci oraz negatywnych stereotypów dotyczących chłopów

tom 1

Wydawnictwo Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora
Pułtusk 2019

SPIS TREŚCI

Wykaz skrótów	8
Spotkania	9
Podziękowania	11
1 Wprowadzenie	15
1.1. Mieszkańcy nadbużańskich ziem i rozwój osadnictwa – w zarysie	21
1.2. Stosunki wyznaniowe	26
1.3. Skala transformacji odczuwanych przez mieszkańców nadbużańskich ziem	33
1.4. Struktura książki	37
2 Ujęcia metodologiczne	39
2.1. Dyskursy historyczne: władza – mity i legendy .	39
2.2. Źródła, wybrane koncepcje i ujęcia badawcze	48
2.3. Studia nad pamięcią – współczesne ujęcia metodologiczne	55
3 Wiejskie pochodzenie – temat wstydlivy?	65
3.1. „Kłopotliwe” chłopskie korzenie?	65
3.2. Symptomy negatywnych stereotypów	69
3.3. Pańszczyzniane „konteksty”...	75
3.4. „Podziurawiona” pamięć – counter-memory a locus polskości	83
4 Chłop – w poszukiwaniu przyczyn negatywnego stereotypu	87
4.1. Pan – kmieć – chłop	87
4.2. XVI wiek – zróżnicowana narracja na temat przemian zachodzących w relacjach społecznych	91
4.3. Sądownictwo i transformacje zachodzące w prawodawstwie a inne środki dochodzenia sprawiedliwości	97
4.4. Dalsze świadectwa przemian zachodzących w relacji międzystanowych	103
4.5. Postawy chłopstwa a sprawa narodowowyzwoleńcza	114
4.6. W drodze do eskalacji...	116
4.7. Argumenty na nierówność społeczną a piętno pańszczyzny	124
5 Narracje upamiętniane w nadbużańskich rodzinach. Czasy zaborów	133
5.1. Przerwane więzi... i próba ich połączenia	133
5.2. Sytuacja mieszkańców wsi i stosunki społeczne w pierwszej połowie XIX wieku	141
5.3. Nastroje społeczne w kontekście badań wydarzeń z okresu powstania listopadowego	150
5.4. Przed uwłaszczeniem chłopów	156

5.5.	Powstanie styczniowe	165	
5.6.	Po uwłaszczeniu chłopstwa	170	
5.7.	Konsekwencje powstania styczniowego. Kasata Kościoła unickiego	181	
5.8.	Polska jak Jezus Chrystu – uświęcona tożsamość	196	
5.9.	Edukacja	208	
5.10.	Ukaz carski o tolerancji religijnej	217	
5.11.	Napięcia społeczne i sprawa odłączenia tzw. Chełmszczyzny	221	

Zakończenie 227

Summary 231

Bibliografia 233

Indeks nazwisk 249

Wykaz ilustracji 256